

Fig. 1. Melby. Ydre, set fra sydvest.

V.M. 1947

MELBY KIRKE

STRØ HERRED

kirken skal ifølge Resen¹ have været viet S. Margaretha, »til hvilken københavnernes forfædre plejede at sende voxlys«; den er 1319 omtalt som sognekirke². Sognepræsten nævnt 1447 og 1499³. 1567 havde sognet 33 tiendeydere⁴. — Som statsejendom var kirken underlagt landbrugsmusteriets domænekontor (sml. Kregme p. 1559), for den 1. okt. 1933 overgik til selveje.

Møntfund. Ca. 1885 blev der på »den vestlige side af kirkegården« fremdraget syv middelaldermønter fra tiden o. 1250—1440; ældst er den engelske »long-cross sterling«, derpå følger Ribe-Slesvig-mønter og lübske hulpeninge samt en gotlandsk trepenning. — Et Antwerpen-vægtlod fra o. 1600 fandtes 50 skridt fra kirken⁵.

Sagn. En lindorm for kirkedøren skal være dræbt af en tyr, der var opflasket med sødmælk⁶.

Sognet omfatter roden af halvøen Halsnæs og begrænses mod nord og syd af Kattegat og Roskildefjord. Byen ligger i det kuperede morænelandskab mod vest, med kirken nordligt i bebyggelsen og hævet over den på en stor bakke, der syd og øst for kirkegårdsmuren falder stejlt mod de omgivende veje. 1730 og mange gange senere fornyedes rækværket ved den stejle opgang til kirke-

Fig. 2. Melby. Teglovn, set mod nordøst (sml. fig. 4 og p. 1610).

C. G. Schultz 1938

gården, og 1771⁷ blev stenbroen omlagt på den stejle bakke uden for ringmuren til hele den søndre side og et stykke om på den østre. Kirkegården, hvis areal muligvis allerede i middelalderen øgedes i østlig retning, er 1834⁸ og 1901⁹ udvidet mod nord; disse udvidelser har kløvstensmure og levende hegn. I syd og øst, hvor den teglhængte, hvidtede hegnsmur har adskillige udvendige støttepiller, og til dels i vest (se kirkeladen), er kernen middelalderlig; materialet er munkesten og kamp blandet med nyere teglsten. 1619¹⁰ gennemgik muren en omfattende istandsættelse, og kirkeporten med lågen fornyedes samtidig; fra den tid stammer måske de tre piller (uden buer), som udgør den nuværende *hovedindgang*, der sidder i syd, ret nær vestmuren. Foruden porten omtales to *†indgange*, en låge i nord 1718 og en i nordøst 1745⁷.

†*Kirkerist*. 1833 blev den gamle jernrist under lågen (formentlig hovedindgangs) borttaget og hullet derunder opfyldt og brolagt¹¹.

Et *material-* og kedelhus er 1967 opført uden for og i tilslutning til vestmuren (arkitekt P. Thorsen).

†*Teglovn*. 1938 blev der lige uden for kirkegården og umiddelbart vest for hovedindgangen gjort et interessant fund¹², idet der her afdækkedes rester af en teglovn (fig. 2, 4). Ovnens er af en velkendt middelalderlig type: en lidt uregelmæssig firkant (ca. 475x500 cm) gravet ind i den ret stejle kirkebakke og med tre indfyringsåbninger mod øst. I ovnen fandtes endnu på bænke mellem fyrkanalerne en del munkesten fra sidste brænding (ca. 25—26,5 x 13 x 8,5—9 cm). Fra denne stammer antagelig også en hel usædvanlig *tagstenstype*, en krydsning mellem den middelalderlige hulsten og den hollandske vingesten, der blev almindelig omkring 1500-tallets midte. Ovnens placering taler for, at den virkelig er brugt i forbindelse med kirkens byggearbejder, og stenene fra

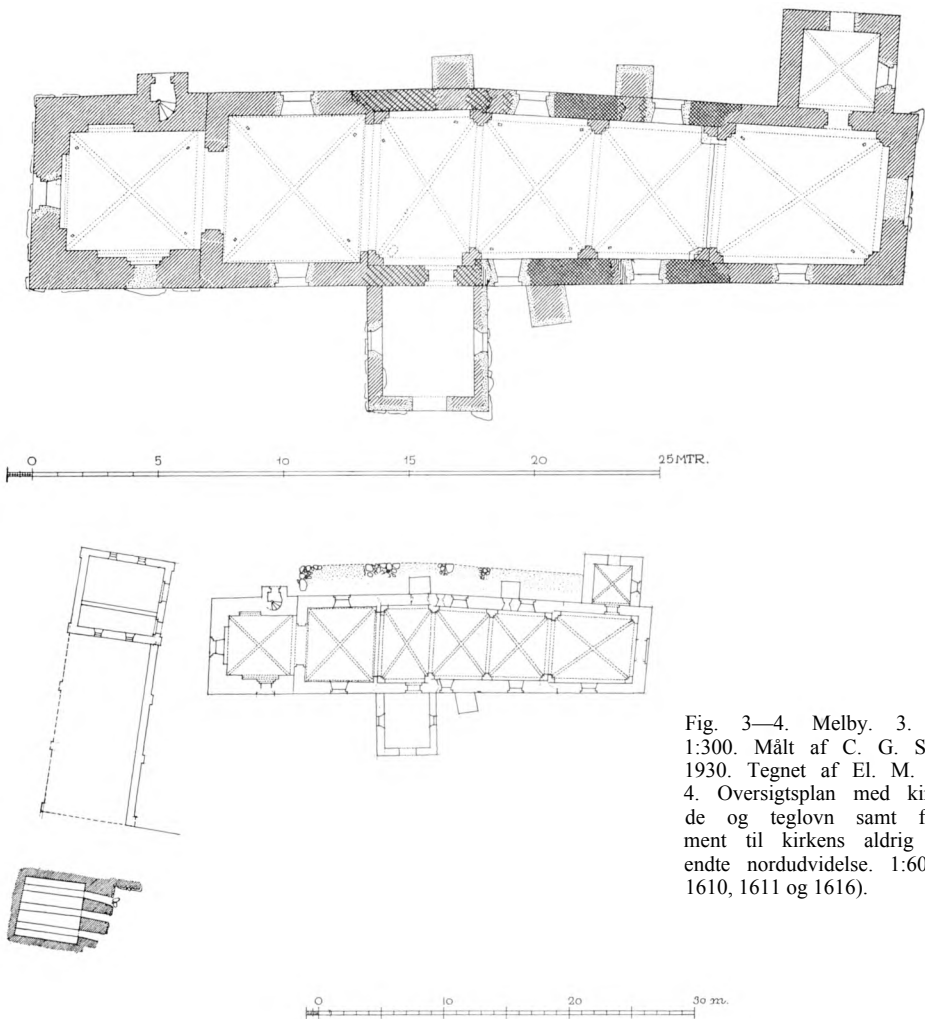

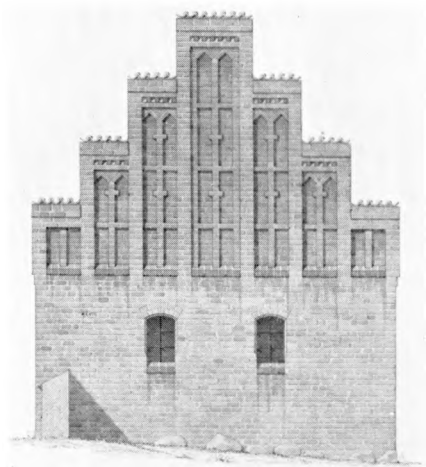
Fig. 3—4. Melby. 3. Plan. 1:300. Målt af C. G. Schultz 1930. Tegnet af El. M. 1971. 4. Oversigtsplan med kirkelade og teglovn samt fundament til kirkens aldrig fuldendte nordudvidelse. 1:600 (p. 1610, 1611 og 1616).

sidste brænding antyder, at den senest har været i brug ved opførelsen af kirkelade og tårn.

Kirkelade. Umiddelbart vest for tårnet og indbygget i kirkegårdsmuren står nordenden af en senmiddelalderlig kirkelade, der selv i sin nuværende stærkt afkortede form fremtræder som en smuk bygning. Kun vest- og nordmuren er gamle, og den sidste har en velbevaret blændingsgavl af vindueskrydstype ligesom tårnets gavle (p. 1616). Hele østmuren med dens to døre og sydmuren med blændingsgavl, der er en nøje kopi af nordgavlen, stammer fra o. 1888¹³, da bygningen indrettedes til *ligkapel* og brændselsrum (sml. fig. 4-5).

Det bevarede stykke af laden er kun en fjerdedel af den oprindelige; resten stod i mere eller mindre ruineret stand frem til 1722, da man istandsatte nordenden med bjælker, spær, hulstenstag m.m. og dernæst afbrød »8 favne af den

Fig. 5. Melby. Kirkeladens nordgavl. 1:150. Målt af J. B. Løffler 1891 (p. 1611).

gamle kirkelades mur op til det søndre hjørne lige efter ringmurens højde«⁷. Denne nedskårne østmur af laden er stadig hegnsmur og viser, at bygningen oprindelig har været godt 20 meter lang, inddelt i fire fag af lisener svarende til dem, der indgår som endelisener på den bevarede del. Bygningen synes helt igennem opført af munkesten i munkeskifte, og det er sandsynligt, at stenene er brændt umiddelbart uden for kirkegården (jfr. teglovnen p. 1610).

Kirken består af et hvælvet langhus og tre tilbygninger: sakristi, våbenhus og tårn. Langhuset er sammensat af skibet fra en 1100-tals kirke, to vestforlængelser, den ældste fra o. 1200—25, den yngste fra o. 1400—50 samt en østforlængelse, der tillige med det samtidige sakristi og våbenhuset tilhører 1400-tallet; tårnet er fra tiden henimod reformationen. En påbegyndt udvidelse af hele langhuset mod nord blev opgivet. Orienteringen har afvigelse til nord.

Af 1100-tals kirken er kun skibets langmure bevaret; de konvergerer ret kraftigt mod øst, hvor hjørnerne kan fastslåes både ud- og indvendig. Materialet er *rå, kløvet kamp* støbt i ret jævne skifter; blandt de større og mindre sten er der mange små *havsten*. Hjørnerne er dels af jævnt tildannede *granit-*, *kridt-* og *sandstenskvadre*, dels af firsidede kampesten. Nederst i nordøsthjørnet ses en veltildannet granitkvader, der kan være halvdelen af en vinduesoverligger. I syd ses en *rå sokkel* bestående af et fremspringende skifte. Over denne er den romanske murhøjde ca. 3,9 m.

Tilføjelser og ændringer. Første vestforlængelse og vinduesændring. O. 1200—1225 forlængedes skibet ca. fem meter på bekostning af vestgavlen, og det udstyredes med nye vinduer, mens dørene tilmuredes. Materialet i de kun 65 cm tykke mure er *munkesten* spillende i alle afskygninger af rødt og gult, grønt og sort på grund af uensartet brændingstemperatur; af samme årsag varierer størrelsen meget (24—26,5 x 11,8—13 x 6,5—8 cm, 10 skifter — 81 cm).

Fig. 6. Melby. Ydre, set fra sydøst.

V. M. 1947

De korte sten ligger i uregelmæssigt munkeskifte med indtil fire løbere på række, og vistnok med en flad, i begge sider beskåret fuge. På overvæggene her og i det ældre skib ses rester af flere gange hvidtet puds, som undertiden lader sig skille i to lag. Det øverste lag hører sammen med forlængelsen og med de *vinduer* af tilhugne (*rifledede*) munkesten, der blev indføjjet i det ældre skibs kampestensmure (sml. Torup p. 1640). Vinduerne, hvoraf der spores to i hver langmur, er høje, med kraftig indre smig, dybtliggende lysning og anbragt så højt, at halvstensstikkets isse har berørt det flade *loft* på bjælkernes underside.

To nye *døre* i vestforlængelsen alløste skibets. Den nordre er tilmuret og udvendig skjult af en støttepille, som dog lader en anelse af dørstikket synligt. Syddøren er velbevaret, slank og rundbuet, med fals både ud- og indvendig, sidste sted med svagt *rundet hjørne*. Stikket er halvstens med *prydskifte* af krumhugne løbere; underfladerne er pudset indtil en kvart sten fra kant. Lysningen måler 262x99 cm, bredden i murflugten 130 cm.

Hvælv. Før det romanske kor forsvandt, og for skibet på ny udvidedes mod vest, blev det i 1300'erne forsynet med tre krydshvælv. Vægpillernes forskellige antal falske udligner synsmæssigt forskellen i murtykkelsen på det romanske

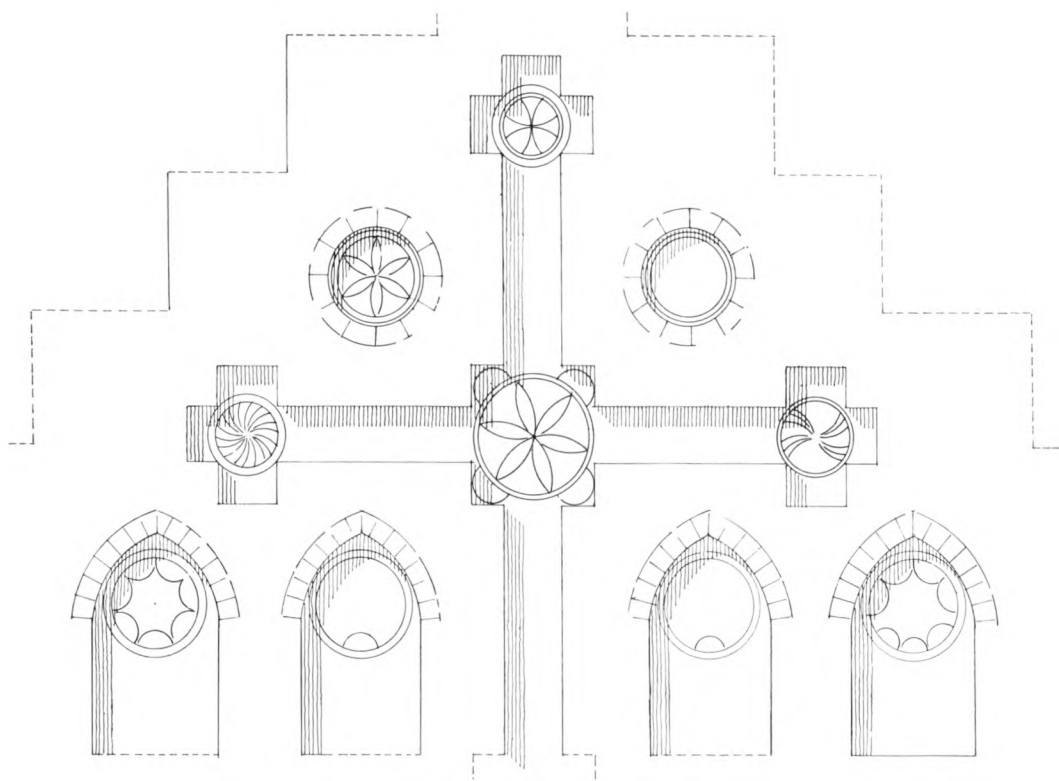

Fig. 7. Melby. Anden vestforlængelse (sml. fig. 8). Blændingsgavl med spor af indridsede dekorationer i blændingernes pudsede bund. 1:50. Tegnet af El. M. 1971 (p. 1614).

skib og forlængelsen. Pillerne har *kragbånd* af et enkelt, retkantet skifte, der danner vederlag for de spidse gjord- og skjoldbuer og for ribberne, der udspringer i 6 cm.s bredde, men hurtigt overgår til halvtstens bredde. I vesthvælvingsens søndre kappe findes antagelig en *lem*, og i mange svikler er der et spygat (se Tjæreby p. 1411, note 15). Kapperne er meget buklede. — Overhvælvingen må have medført indhugning af nye vinduer.

Anden *vestforlængelse* må henføres til tiden o. 1400—50. Over en syld af store, rejste kampesten er materialet munkesten i munkeskifte; i taggavlen kan man fastslå en bevidst vekslen mellem lyst- og mørktbrændte sten. Langmurene har gesimsfrise af et bindigt savskifte under en tre skifter høj trappefrise (sml. Helsingør S. Olais vestforlængelse p. 61). En rig blændingsgavl: et korset kors flankeret af cirkel- og spidsbueblændinger og med rester af kamtakker står meget velbevaret under tårnets østmur (fig. 7—8). I stikkene og langs korsarmene veksler stenfarven som nævnt regelmæssigt; måske blev alt andet murværk pudset ved opførelsen ligesom blændingsbundene, der er forsynet med *indridsede ornament*; disse må have dannet grundlag for en *†polykrom bemaling*. — Det indre dækkes af en samtidig krydshvælving med rund-

E.M. 1947

Fig. 8. Melby. Anden vestforlængelse (sml. fig. 7). Farvevekslingen mellem røde og sorte sten i blændingsstikkene fornemmes kun svagt på billedet (p. 1614).

stave langs fødselslinierne og retkantede halvstens ribber; i hvert hjørne er der et *spygat* til alledning af vand fra utætte tage.

Østforlængelsen af skibet, som afløste det romanske kor, er stærkt skalmuret i syd, og taggavlen med dens fem spidsbuede høj blændinger synes også fornyet. At dømme ud fra blændingsgavlen på sakristiet, der er planlagt sammen med forlængelsen, må de to afsnit dateres til 1400'ernes senere del. Begge er af munkesten i munkeskifte, med midtridset fuge. Underste skifte af nordmurens gesims er bevaret bag sakristiets tag. Østgavlen har et stort, spidsbuet vindue, der siden 1842¹⁴ står søm blænding udvendig. Dets indvendige stik ses over østre skjoldbue, men alligevel må forlængelsens krydshvælving være planlagt fra begyndelsen, thi dens falsede hjørnepiller er i forbandt med ydermurene; hvælvingen har retkantede halvstensribber, regnvandshuller og topforstærkning.

Den rundbuede dør i fladbuet fals, som forbinder koret med *sakristiet* synes samtidig med kormuren, og derfor må sakristiet være planlagt sammen med det nye kor. Tilbygningen, der kun er 21 skifter høj inklusive falsgesimsen, hvis sten veksler i rødt og sørt, har taggavl med tre tvillingdelte højblændinger med spærstik og kronet af rude. Det indre har krydshvælving med kvartstensribber.

- En retkantet dør i nord stammer fra 1741, mens cirkelvinduet i øst er fra o. 1900. 1739⁷ blev der lagt gulv af kridtstensfliser i rummet, som nu har trægulv.

Våbenhuset foran syddøren i den ældste vestforlængelse kan have en kerne,

der er ældre end flere andre tilbygninger. I sin nuværende form er bygningen meget skalmuret, vestsiden bl.a. 1722⁷, da munketaget udskiftedes med vingetegl, og østsiden, der består af ret små sten i krydsskifte, på et andet tidspunkt. Både de to cirkelvinduer og den spidsbuede dør er ret nye, mens savskiftet i gavlfoden og de tre spidsbuede høj blændinger med pudset bund kan være urørt. — Det indre har gråmalet bjælkeloft og gulv af røde munkesten i sand.

Tårnet er den yngste tilbygning og ligesom kirkeladen (p. 1611) opført henimod reformationen, antagelig af sten brændt i den p. 1610 omtalte teglovn. Murene står på en ujævn kampestenssyld; sydsiden og søndre halvdel af vestsiden er skalmuret 1722; resten af murværket viser mange sorte sten, uden at der dog spores noget egentligt mønster, men i alle åbningernes stik veksler sorte og røde sten regelmæssigt.

Tårnrummet, der indtil 1740⁷ tjente som *dåbskapel*, har en oprindelig, nu tilmuret syddør; indvendig, hvor døren fremtræder med falset fladbue, sidder den forskudt mod øst i en helsten dyb vægblænding med falset, spidsbuet stik. Lignende blændinger lindes i vest og nord, det sidste sted forskudt mod vest af hensyn til trappen. Den samtidige krydshvælvning har halvstensribber, skjoldbue i øst og regnvandshuller i sviklerne. Arkaden til skibet er spidsbuet og falset.

Trappen har fladbuet underdør med spidsbuet, pudset spejl, snæver, bindermuret skakt, rund spindel og loft af fladbuede binderstik; det er tydeligt, at man har haft store vanskeligheder ved at få trappen til at ende ved den fladbuede overdør, hvis stik senere har måttet hugges ned af hensyn til pladsen.

Mellemstokværket har loft af genanvendte egebjælker (i øst-vest) og i nord en senere indføjjet lysåbning med smige inderkarme. Klokkestokværket har til hvert verdenshjørne to spidsbuede, falsede glamhuller. De øst-vestvendte gavle har hver syv rektangulære høj blændinger, der ligesom kirkeladens (p. 1611) er underdelt med lodrette og vandrette led som vindueskryds, nøje svarende til Esbønderup og Tibirke tårne (p. 1016, 1321).

Planlagt nordudvidelse. I forbindelse med undersøgelsen af teglovn (p. 1610) blev der gennemført en begrænset undersøgelse umiddelbart nord for kirken, hvor der var iagttaget fundamenter. Foruden mange lag begravelser blev det fastslået, at der i nogen afstand fra nordmuren løber et kraftigt fundament (jfr. fig. 4), der tæt vest for sakristiet når ned i en dybde af to meter. Afslutningen mod vest falder ud for nordvesthjørnet i skibets sidste forlængelse, og i øst løber fundamentet antagelig ind under sakristiet. Fundamentet må tydes som forberedelse til en udvidelse af hele langhuset mod nord, således som det f.eks. kendes fra Borup (Københavns amt p. 1179 med fig. 3) og Gerlev (Horns hrd., hvor udvidelsen er sket mod syd). Planen må være opgivet til fordel for det nuværende korparti med sakristi.

Tagværkerne er alle af fyr, men dog således at tårnet har bevaret sin oprinde-

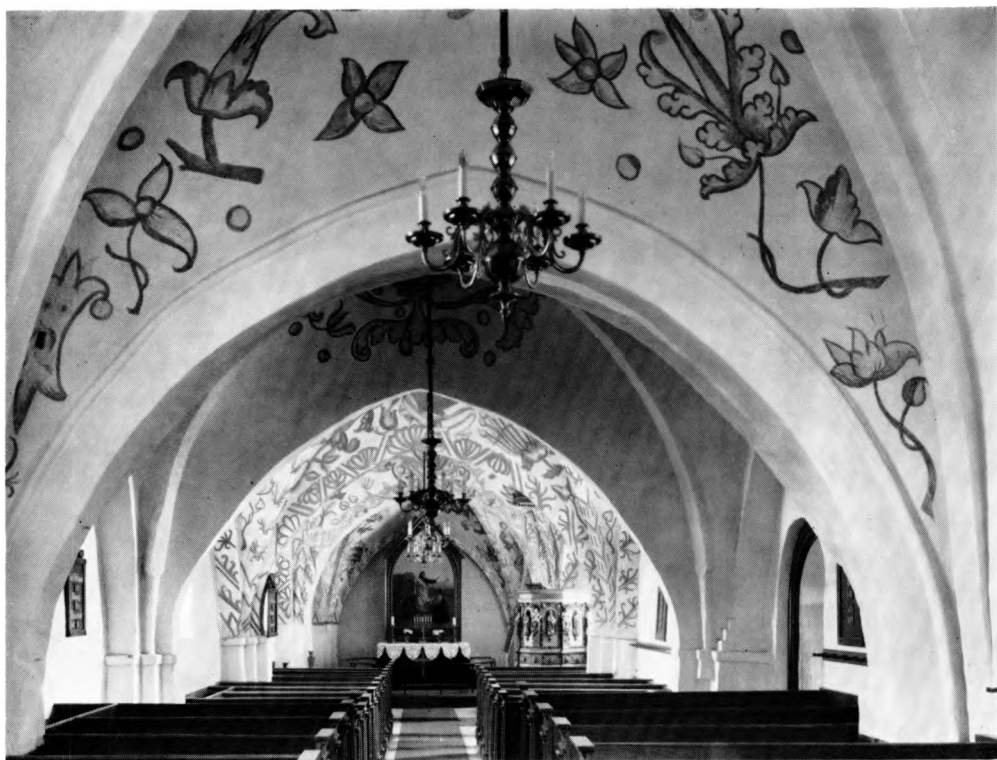

Fig. 9. Melby. Indre, set mod øst.

E. M. 1970

lige langstol af eg med tre konger, da spærene 1778¹⁵ fornyedes sammen med våbenhusets og sakristiets.

Kirken står siden 1879¹³ i blank mur med hvidtede blændingsbunde og vinduesindfatninger. Tårnets skifertag stammer fra nævnte istandsættelse¹⁶; resten er tækket med vingetegl, der tid efter anden har afløst munketegl, som endnu ses på de jævnlige reparerede kamtakker. I middelalderen har hele kirken antagelig været tækket med bly; 1615¹⁰ og de nærmest følgende år gennemførtes en udskiftning af blyet med munketegl. — De nuværende vinduesåbninger, der måske stammer fra 1879, har jernrammer som antagelig er udført efter J. Magdahl-Nielsens tegning 1917¹⁷. Pikstensfortovet rundt langs ydermuren er lagt 1864¹³. Det indre er hvidkalket, og langhusets tre østre hvælvfag smykket med kalkmalerier. Stolestaderne har trægulv, resten gule sten i sand.

En *ornamenteret *gulvflise* uden glasur blev 1956 fundet i skibets guly; ornamentet, et kvadrat med fire hvirvelrosetter, er påstemplet. (Nationalmuseets 2. afd. nr. D. 12723).

Et *†solur* på kirkegården er omtalt 1662¹⁸ og 1764¹⁹.

KALKMALERIER

1) *Senromanske*. Langs buen på de over hvælvene bevarede, sekundære vinduer i det romanske skib (p. 1613) er der trukket en rødbrun, 10 cm bred stribe.

2) *I overgangsstil mellem gotik og renæssance* på langhusets vægge og hvælv, afdækket 1905²⁰. Malerierne i de fire østligste fag istandsattes og konserveredes 1907²¹; genrestaureret 1946²².

Udsmykningen er i det væsentlige ornamental: ranker, rosetter, store fantasiblomster; dog ses et enkelt englehoved, to menneskeskikkelser i blomsterkalke samt de fire evangelisttegn, der er hovedmotivet i langhusets tredie fag fra øst.

Langhusets 1. fag fra øst (koret). I ribbesammenstødet en vældig roset hovedsagelig i røde, hvide og gule farver. I kapperne sortkonturerede, store fantasiblomster og -blade, der ikke som i ren gotisk maling danner et sammenhængende hele (se Strø p. 1488), men enkeltvis skyder op fra grenstumper (fig. 11), en manér som er gennemgående for alle hvælvenes dekorationer. Der ses også perspektivagtige »huller«, som de kendes fra renæssancekister, og modstillede blomsterkalke med midtvulst (som en »renæssancebaluster«). I syd- og nordkapperne var der røde stængler med blomster uden sorte konturer; de antoges af konservator at være malernes første prøver; i sydkappen bibeholdtes de, delvis neddæmpede, i nordkappen blev de overhvidtet. Farverne er nu brunrødt i to nuancer og grønt, i vestkappen dog kun rødt i to nuancer. Under skjoldbuerne dobbeltranker, på ribberne stiliserede kviste og sparrer²³.

2. *Fag fra øst*. Ingen særlig topdekoration, men varierende fantasiblomster i kapperne. I vestkappen sidder to naivt tegnede halvfigurer, vist en mand og en kvinde, i hver sin blomst. Over skjoldbuen i nord er der et stort englehoved med vinger i rødt og gult. På ribbernes underside dukker tværstreger — ungrenæssancens yndlingsornament — op.

3. *Fag fra øst*. Her er evangelistsymbolerne malet omgivet af blomsterdekoration i to nuancer rødt og gult, i mindre grad grønt. I østkappen Johannes-ørnen, brunrød, i syd Markus-løven, gul med røde vinger, i vest Matthæus-englen, vinger med røde og sorte konturer og i nord Lukas-oksen (fig. 12), rød med gule vinger (tomme skriftbånd).

4. *Fag fra øst* (kun østkappen). Symmetrisk buket af fligede storblade, rød kontur, grå bund. I ribbesammenstødet et dyrehoved.

5. *Fag fra øst* (skibets vestligste, kun østkappen). Varierende blomstermotiver i røde og gule farver. I nedre svikkel mod nord er der omkring et regnvands-hul malet en (stærkt optegnet) narremaske, der i den ene af huens spidser har en bjælde (sml. fig. 9).

Også væggene har haft blomsterdekorationer (jfr. nedenfor), men de er alle overhvidtet.

Fig. 10. Melby. Indre, set mod vest.

E.M. 1947

Såvel de ovennævnte tekniske detaljer som motivvalget henfører malerierne til efterreformatorsk tid. I visse bladformer, især i faget med evangelistsymbolerne, anes renæssancens akantus.

Konservatorberetningen fra 1905 skelner mellem to malere, en ældre, rutineret, mere konservativ og en yngre noget stivere maler, som bl.a. antages at have udført malerierne i tredieøstligste fag.

I sin beretning giver konservator Niels Termansen desuden en oversigt over den ovenfor beskrevne og senere dekorationers udseende og skæbne, en oversigt, der formentlig kan gælde som fællesnævner for talrige kirker: »Kort Tid efter første Overkalkning af Decorationerne er alle Ribber og Gjordbuer overstrøget med en grå Kalkfarve, hvorpå der er gjort en Inddeling i »Sten« ved paamalede sorte Dobbeltstreger, som skulde betegne Fuger. Den østlige Væg i Koret, der som de øvrige Vægge (i hvert Tilfælde på Nordsiden) har været overmalede med Blomsterdecorationer, er nu ganske overstrøget med den grå Farve, der yderligere er strøget i en Halvcirkel over Gjordbuens Top op på Kappen. Samme Udsmykning har været anvendt i Sakristiet. Derefter er Kirken kalket mange Gange hvid overalt. Så har man i en senere Tid igen forsøgt at udsmykke den. Denne Gang med Rødt. Den østlige Væg i Koret er da over-

kalket med rød Kalkfarve. På Ribber og Gjordbuer er igen forsøgt en Efterligning af Sten, skiftevis rød og hvid med røde Penselstrøg i. Samme Murer har under et Vindue på nordre Side gjort et kluntet Forsøg på at fremstillet et Drapperi. Efter dette er Kirken igen kalket adskillige Gange overalt med hvid Kalk«. Ifølge regnskaberne blev kirkens indvendige buer 1733 gjort grå, og 1745 marmorerede Hans Engel fra Farum buer og »grater« (ribberne) med brunrødt⁷.

INVENTAR

Oversigt. Fra middelalderen hidrører kun den romanske granitdøbefont og det sen-gotiske triumfkrucifiks, men der haves efterretning om *†*relikvier. Renæssancen er repræsenteret af den halvgotiske, sammenstykkede degnestol, prædikestolen fra begyndelsen af 1600'rne, tilskrevet Bernt snedker i Slangerup og stolestaderne fra o. 1625. Fra 1600'rne er også de to dåbsfæde, alterstagerne og beretelsessættet samt et præsteepitaf (1639). Alterkalken er fra 1752, dåbskanden fra 1829 (den vanlige slangehankstype), mens altertavlen (Chr. Em. Andersen) og alterskranken begge er fra 1842. — Klokkerne er støbt 1590 og 1827.

Alterbordet, der flyttedes lidt mod vest 1968, består af fyrrebrædder.

†Relikvier. Ifølge indberetninger 1750²⁴ og 1758²⁵ forvaredes i sakristiet nogle relikvier i en blydåse »som skal være« et stykke af Marias skørt og af Jesu sejrsskjorte samt en nagle fra Jerusalems port²⁶.

†Sidealterborde. Rester, ca. en meter høje, stærkt overpudsede, formentlig for henholdsvis Maria og kirkens værnehelgen, S. Margaretha (sml. p. 1609), ses under skibets nordøstre og sydøstre hjørnepille.

Alterklæde. 1968, gobelinvævet af Astrid Khan, efter tegning af kunstmaler Mogens Jørgensen.

†Alterklæder. 1620 nævnes et klæde af rødt damask¹⁰, omtalt 1662 som et lidet, gammelt stykke sammen med et af blomstret fløjl¹⁸. Herefter omtaler regnskaber og inventarier kun røde klæder af fløjl; 1751 var det kongelige navn, krone og årstal broderet derpå⁷.

Altertavlen fra 1842²⁷ er et maleri med motiv fra Johannes 20, 17 (Kristus og de tre kvinder), signeret »C A 1842« (Chr. Em. Andersen) i samtidig, nygotisk ramme; på bagklædningens bagside malet: 1842. Maleren modtog 400 rdl. for billedet, der først udstilledes »i Kunstforeningens Lokale«. Restaureret 1965.

†Altertavler: 1) Af en senmiddelalderlig altertavle, vel fra slutningen af 1400'rne, var endnu 1885 bevaret en tre fod høj, siddende, kronet figur med rigsæble i venstre hånd, mens attributtet i højre hånd var forsvundet sammen med denne. Figuren må, med Magnus-Petersen, antages at forestille S. Olav eller (muligvis) S. Knud. Var det S. Olav, har der sandsynligvis ligget et udyr under hans fødder, og i højre hånd har han holdt en økse (mens S. Knud plejer

Fig. 11—12. Melby. Kalkmalerier i langhusets 1. og 3. fag fra øst (p. 1618),

L. M. 1970

at have et scepter). Under sin tegning⁵ har Magnus-Petersen skrevet: »De eneste Rester af et catolsk Alter, nu i en Gaardmands Have lige overfor Skolen«.

2) 1599. Af denne tirsøjlede renæssancetavle eksisterede 1885 blot den i seks felter delte storgesims samt to toskanske søjler, som aftegnedes af Magnus-Petersen tillige med oplysning om, at tavlen ifølge kirkebogen »skal have haft Aarstal 1599«. Indskriftene i frisen, med versaler (det latinske) og kursiv, af tegnede Magnus-Petersen som følger: 1) »Symbolum Pe/tri Mvnt. ALT EFTER Guds Villie« (d. e. »valgsprog før Peder Mund«, lensmand 1597—1604 på Frederiksborg og Abrahamstrup). 2) Andreas Johannis F. — D. N. S. Protector meus« (dvs. sognepræsten Anders Hansen († 1602). »Herren er min beskytter«). 3) »Ecce agnvs dei« etc. »Ioh. 1« (»se det Guds lam«). 4) »Sangvis filie(!) dei pvr gat nos ab omni pec(ca)to Ioh. 1« (»Guds søns blod renses os for enhver synd«). 5) »Knud Iørgensen Kirck Verge«. 6) »Iep. Lauffridtsøn Been. Kircke Værg«. På frise fremspringene omkring Munds felt er antydning to våbenskjolde, formentlig lensmandens fædre og mødre.

Tavlen fjernedes 1842 ved opsættelsen af det nuværende maleri. 1863 kræver synsprotokollen den gamle tavle i sakristiet bortskaffet eller tilintetgjort. På et tidspunkt anbragtes den i materialhuset, hvorfra den forsvandt o. 1900.

1742 renoverede Hans Nielsen, Ganløse, tavlen, som af lyse-og var blevet sort, men da det derpå siddende guld var i temmelig god tilstand og uden skade, blev den afvasket og med nye farver forbedret, skilderiet overmalet og ellers overalt ferniseret⁷.

Altersølv. Kalk 1752, med sekstunget fod på tilsvarende fodplade, sekskantet skaft, rillet, midtdelt knop og lavt bæger med Frederik V.s navnetræk graveret. Stemplet med Københavns mærke 1752, mestermærke for A. F. Holling, Kø-

benhavn, med årstal 1747 (Bøje 354). Guldsmiden tog den gamle, lille og brøstfældige kalk og disk på 39 ½ lod som delvis betaling⁷. På foden graveret: »Melbye Kirke 1831«, henvisende til en reparation. Højde 21,5 cm. *Disk* 1831, med samme gravering som på kalken.

Vinkander. 1—2) 1841 købtes en kande af københavnsk porcelæn og 1885 en ny alterkande²⁸, sikkert de to sorte med guld kors, der står i sakristiet. Tilsvarende *skål* på alterbordet. — 1664 forbedredes inventaret med en liden *†*sølvkande på 22 lod, foræret af Jørgen Sørensen, amtsskriver på Frederiksborg slot, og hustru¹⁸.

Berettelsessæt. 1693, kalken, 11 cm høj, har flad, rund fod punslet med lange, smalle tunger på tilsvarende fodplade, glatte, indknøbne skaftled, spidsoval knop med indpunslede tunger, ret stort bæger. Mestermærke C L 1693 i hjerteform for Claus Lauritzen Lave, København (Bøje p. 48). *Disk* med samme mærke.

Alterstager (fig. 14), bortset fra den svulmende renæssancefod ret nøje svarende til stagerne i nabokirken Torup fra 1632. To stager nævnes som værende af kobber i inventariet 1620; det kunne for så vidt godt være de nuværende, dersom der ikke i inventariet 1831¹¹ havde stået følgende mystiske bemærkning til de to store lysestager: »nylig ombyttet med 2 andre (i 1830)«. 40 cm høje. I inventariene fra 1620¹⁰ og ind i 1700'erne nævnes desuden to *†*stager af »menggoods« (d. e. tin); 1716 var der kun een tilbage⁷.

†Røgelsekar (?). Et »ildkar« nævnes 1716⁷ og 1764¹⁹.

Messehagel, nyere, af rødt fløjls med guld kors.

†Messehagler. 1620 nævnes en hagel af rødt damask¹⁰, og 1662 omtales den som gammel sammen med en af blomstret fløjls¹⁸. 1751 købtes en ny hagel af karmoisinrødt fløjls med kors og kantet af sølvgaloner⁷; de følgende i regnskaberne nævnte hagler er alle røde.

†Kor- eller *messekløkke*, kaldet »en liden primkløkke«, nævnt 1620¹⁰.

Alterskranke. 1842, af smedjern, med firkantede standere og små volutter under håndstangen, udført af smed F. C. Svendsen, Frederiksborg¹⁴; den afløste et *†*jernværk, som Christen smed havde udført 1744¹⁰. Ændret og suppleret i ny tid.

†Bogstol. 1746 forsynede Jens Christensen, Farum, skrifte- og degnestolen, de to stole på kvindesiden samt »den liden skak (skrål) stol ved degnestolen« i koret med det manglende liste- og billedværk⁷.

Døbefont, romansk, af granit, Roskildetype, med tovstav som mundingsprofil, skaftring og lille rundstav ved overgangen til fodens nedre cylinderled, som nu er suppleret med cement. Afløb midt i kummens bund. Tvm. 82 cm, højde 84. 1833 maledes fonten kort før bispevisitats¹¹. 1883 ønskedes fonten befriet for maling¹³. 1740 flyttedes fonten fra tårnrummet op i koret⁷.

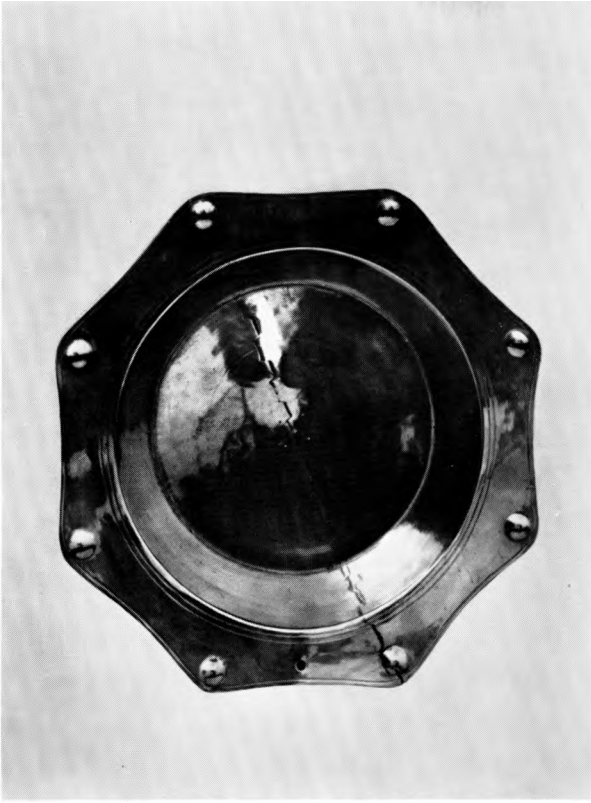

Fig. 13—14. Melby. 13. Dåbsfad 1664 (p. 1623). 14. Alterstage (p. 1622).

E.M. 1947

Dåbsfade. 1) Svarende til fadet i Nodebo (p. 1087), der indkøbtes 1624, af messing, med det habsburgske våben omgivet af bælte med minuskler: »Got sei mit uns« gentaget; på randen hjort-og-hund-bort. Tvm. 65 cm.

2) (Fig. 13) 1664, af messing, svarende til fad nr. 2 i Nødebo, med graverede versaler: »Anne salig Herr Nikelai Kruse«. Inventariet 1664 meddeler, at inventaret dette år forbedredes med et tin vandfad på 2½ pund foræret af Anne sl. Nicolai Crusis af Torup († 1664)¹⁸.

Dåbskande 1829 af den i amtet almindelige type med hank af to sammenslyngede slanger; på legemet graveret Frederik VI.s kronede navnetræk og på låget »Meelbye Kirke 1829«¹⁴. Utydeligt mestermærke indvendig i bunden. Flere reparationer²⁹, jfr. Kregme p. 1570.

Korbuekrucifiks (fig. 15), sengotisk, fra o. 1500, formentlig fra samme værksted som krucifikset i Helsing (p. 1224) og vel efter samme forlæg som Allerslev (DK. Kbh. Amt p. 811). Melby og Helsing svarer i næsten alle enkeltheder til hinanden (også korsene), men Helsing har ikke Melbys knoppebrystkasse. Figuren 63 cm høj, korset 97. Legemet har naturlig karnation, hår og skæg er sort, tornekrone og lændeklæde brunt. Korset er brunmalet og i

endefelterne er der med hvid kursiv malet evangelisternes navne, hvorunder skimtes mørkeblå farve, mens der i de halvrunde skiver kan ses lidt rødt. 1742 renoverede Hans Nielsen, Ganløse, krucifikset »i koret« på begge sider såvel på maling som på inskription, og 1746 renoverede han det igen med underliggende bjælke på alle sider og ferniserede det⁷. 1842 er der en udgift »for at llytte Cru-cifixet«¹¹. Nu på skibets nordvæg.

Prædikestolen (fig. 16—17) haret malet årstal: 1609, hentydende til den første staffering; men stolen er sandsynligvis nogle år ældre, næppe meget yngre end den tidligere faltertavle; den kan stilbestemmes til Bernt snedkers værksted i Slangerup og hører til dette værksteds ældre prædikestolstype, der repræsenteres af stolene i Ølstykke og Uvelse (begge uden årstal). De tre stoles opbygning er næsten ens: storfelter med stive evangelistfigurer på kvartkuglekonsoller i arkader kantet af svære ædelstensbosser, englehoveder i de øvre hjørner. Stive hermer på hjørnerne med rigt smykkede skafter (diademhoved, draperi, frugt- og beslagværk), postamentfelter med kvindehoved i kartouche, løvemasker på fremspringene, gennemløbende frise og baldakin på bærestolpe. Men der er små og interessante forskelle. Ølstykke-stolen har storfeltsarkader med fyldingspilastre og inden for pilastrene findes den ovenfor omtalte række af store diamantbosser, der fortsættes langs arkadens underside. På Melby-Uvelse-stolene er disse svære bosser rykket ud i pilasterskafterne, og Melby mangler langs hele arkadens inderside det brede beslagværksbånd, som træffes på Uvelse-stolen og i noget ændret form på Frederikssund (malet 1606, p. 662) og Tjæreby (skåret 1609, p. 1403).

Fra 1910, da en restaurering påtænktes, foreligger en undersøgelsesberetning, der viser stolens mangelfulde stand: alle ansigter på hermeskafterne manglede, ligeså diademhovederne i postamentfelterne samt et løvehoved på det østligste fremspring og de to englehoveder i østligste fag; Johannesfigurens fødder og konsol var af gips etc. Alt dette suppleredes, da stolen 1945 istandsattes³⁰. Underbaldakinens to fag, der var fornyet i fyr, erstattedes af eg; den sekundære bærestolpe fjernedes og erstattedes af en ny hængekugle (og af jernbjælker til muren); opgangen, der på et tidspunkt var halveret, suppleredes op; mens den tidligere havde været vinkelret på skibets længdeakse, drejedes den nu 90 grader. — Den flade himmel, uden nedhæng og med sekundære topstykker af fyr, har et ejendommeligt arrangement af hoveder på de glatte topstykker og på små, mellemfaldende spir (er det de oprindelige manglende hoveder fra stolen?).

Ved istandsættelsen 1945 fjernedes en egetræsmaling fra 1872—73¹³ samt en barokstaffering, og den oprindelige brogede renæssancestaffering fremdroges og istandsattes i noget ændret skikkelse. I de tre østligste fag fremdroges sortmalede versaler: 1) Iohannes Andreae F og herunder et skjold med initialerne

Fig. 15. Melby. Korbuekrucifiks (p. 1623).

V. M. 1947

E.M. 1970

Fig. 16 a—b. Melby. Prædikestolsdetaljer. a. Herme (med hoved fra 1945). b. Storfelt med evangelisten Lukas (p. 1621).

HA (dvs. sognepræsten Hans Andersen), 2) Anno domini, 3) 1609. Underbaldakinen er brun med sorte randstriber om et sort-hvidt eller sort-gult ranke-mønster. I frisen gyldne versaler, på latin: »Salige de, som hører« etc. Luc. XI, 28. Himlens blå underside er stjernemønstret, duen forsølvet. — 1745 forsynede Jens Christensen, Farum, prædikestolen med de manglende lister og postamenter og satte de løse fast. Hans Nielsen, Ganløse, afvaskede stolen og dens »trone«, maledede de nye lister derpå som forhen; de små stjerner på tronen udbedredes i guld og duen med sølv. 1771 gjorde Søren Jensen, Farum, en ny trappe⁷, 1839 blev stolen flyttet højere op mod kirkesangerstolen, 9 tommer tilføjet i bredden, en ny tværbom i foden indsat i muren, nyt gulv og trappe, fod under gulvet, gelænder med fire fyldinger til trappen m.m.¹⁴.

Stolestader (fig. 18). I skibet er der bevaret 40 gamle stader, 18 på sydsiden og 22 på nordsiden, alle fra o. 1625, ganske enkle, af fyr, og nu uden topstykker og døre. Hver gavlfod er udstyret med en rillet toskansk pilaster, i hvis prydbælte der er et symmetrisk, lillieagtigt bladornament over og under en flad oval. Postamentet optages for størstedelens vedkommende af en ædelstensbosse; frisefeltet mellem de pålagte lister er ganske smalt. Indgangspanelerne, der har store rundstavprofilerede fyldinger med skrå sålbænk, stammer sikkert fra kirkens ældste stoleværk og er vel samtidige med degnestolen. På næsten hele

Fig. 17. Melby. Prædikestol (p. 1624),

E.M. 1970

kvindesiden er også ryglænene fra dette gamle stoleværk bevaret, men i syd-stolene er de dels samtidige med gavlene dels senere, bl.a. fra 1752, da der blev lavet nye døre og rygpaneler i 13 mandsstole under tårnet⁷. Her står nu seks gavle med glatte pilastre. 1904, da murstensgulvet i stolestaderne erstattedes af bræddegulv¹⁷, må hele stoleværket have været nedtaget. 1948 nymalede alle stole, blå, med lysegrå pilastre. 1751 malede Hans Nielsen, Ganløse, 11 mands- og 13 kvindestole på døre og »bistøder« (gavle) ligesom stolene i koret; de to paneler ved indgangen maledes med røde fyldinger og gule rammestykker.

1752 malede Hans Nielsen, Veksø, (identisk med ovennævnte?) 27 stole under tårnet på døre og bistøder ligesom de andre stole i kirken⁷. 1873—74 egmaledes stoleværket¹³.

Degnestol (fig. 19), o. 1550—75, men sammenstykket og 1945 (ved prædike-stolens restaurering) drejet med front mod øst. Forsiden består nu kun af to sæt dobbeltfyldinger samt et lille stykke af en tredie (sml. Torup p. 1661), store forneden, mindre foroven, begge sæt med karnisagtig rammeliste, de store dog med skrå sålbænk; midt i storfyldingerne er der en rude af påsatte profillister (sml. alterbordsforsiden i Skævinge p. 1467). Stolen har to ens gavlstykker med fladt foldeværk i fyldingerne, som er afskåret forneden, og over dem er der bueslag bestående af otte koncentriske halvcirkler. Øverst i den nuværende øst-lige planke, under det nu forsvundne topstykke, er der et udhugget felt hvori reliefversaler: »...dominis...«, i den anden gavl er den tilsvarende fylding gennemskåret, for at de to gavle kunne få samme højde, og kun den nederste centimeter er bevaret. Pultbrættet, over hvilket der er indbygget to offer-bøsser med pengeslidse samt bagpanel og væggavle er af yngre dato. Ny, grøn-blå overmaling med lidt hvidgult. I korets sydvesthjørne.

†*Kirkekiste* og †*skab*. 1716 omtales en gammel »munkekiste« med forrustet, groft beslag, muligvis den, der solgtes ved auktion 1743⁷ med betegnelsen: et gammelt skrin sammen med et gammelt, ubrugeligt og unyttigt skab.

Pengeblok, svarende til Torups (p. 1661) fra 1629, stærkt jernbundet, med tre meget store hængelåse fra 1800'rne, den største i en lodret spærrestang. 1750 hedder det: Her er en blok, hvortil ofres langt fra (dvs. langvejs fra) når nogen er syg eller skader noget og det ujævne penge, 3 skilling, i det højeste 7 sk.²⁴; 1828 forsynedes den med to nye låse¹¹. 1764 omtales en †*bliksparebøsse* til blokpengene¹⁹.

†*Pengetavler*. Inventariet 1764 opgiver to kirketavler. En smuk kollekttavle var foræret af Johan Wilchen i Oure mølle, men formedelst fugtighed var noget af dens indlæg affaldet¹⁹. 1805 anskaffedes tre nye, malede tavler; de maledes atter 1827¹¹.

Dørfløj mellem kor og sakristi, måske fra 1500'rne og meget lig Torup syddør (p. 1661). Den består af fire brede, sammenstødte planker, til hvilke der med storhovede smedjernssøm er naglet 11 vandrette revler, som yderst mod låsen har dannet fals med bagklædningen passende til døråbningens murfals; her er nu indfældet et glat, lodret rammestykke. Den gamle, spinkle, flade *dørring* uden forsiringer er bevaret, kasselåsen derimod borte. Der er to nøglehuller, det oprindelige uden beslag, det andet med spidsovalt skilt. Egetræsådet. — 1741 blev der brudt hul til en dør i sakristiets nordmur⁷; dørfløjen her er tillige med kirkens andre af nyere dato.

†*Dørfløje*. 1744 gjorde snedker Peder Christensen, Kregme, en ny udvendig

Fig. 18—19. Melby. 18. Stolestadegavl (p. 1626). 19. Degnestol (p. 1628),

E.M. 1970

kirkedør med flammeret beklædning; 1745 blev den malet på den udvendige side, rød med hvide lister, af Hans Nielsen, Ganløse; 1746 malede samme den inderste kirkedør rød på begge sider⁷.

†*Pulpitur* i vest er omtalt 1896¹³.

Orgel 1930, leveret af Marcussen og søn; syv stemmer, manual og pedal.

†*Orgel*. 1896 ønskedes et orgel i tårnrummet flyttet³¹.

Salmenummertavler, i alt otte, i landlig empirestil; søm til ophængningsnumre.

Kirkeskib, ophængt 1965, tremastet bark, »Marie«. I skibets dørslag.

Sejerværk leveret 1963 af F. Bertram Larsen; ottedøgns gang- og slagværk med skiver i syd og nord³².

Klokker. 1) 1590. Støbt af Borchart Quellichmeier. Versaler mellem buefriser med grenfyld: »Verbvm domini manet in æternvm. Borchard gelgether me fecit anno domini 1590« (»Herrens ord bliver i evighed. B. »gulstøber« gjorde mig i Herrens år 1590«). Tvm. 71 cm.

2) »Støbt af I. C. og H. Gamst Kiøbenhavn anno 1827«. Tvm. 113 cm.³³

Ny ophængning 1946 ved Aug. Nielsen, Boslev. I klokkestokværket står en vuggebom fra 1700'rne og en gammel knebel.

†*Klokker*. 1) Ved klokkeskatten 1602 afleveredes en klokke på 1 skippund 5 lispund³⁴.

2) Den store klokke, der omstøbtes 1827, vejede 1680 pund; den målte 1 alen 18 tommer i tv. og var 1 alen 6 tommer høj³⁵. 1730 solgtes et stykke på 1 lispund 6 pund, der var slået af, til Frederiksberg bys nye klokke⁷; 1783 betegnes den som ubrugelig³⁶. 1804 bevilgedes ved kgl. resolution 1184 rdl. 80 sk. til tre nye klokker i Melby, Tibirke og Mårum kirker³⁷. 1804 blev Melby klokke nedtaget³⁸, men først omstøbt 1827³⁹.

†*Primklokke*, se p. 1622.

Klokkestol, nyere, af eg, til to klokker. 1847 blev †klokkestol repareret og afstivet.

GRAVMINDER

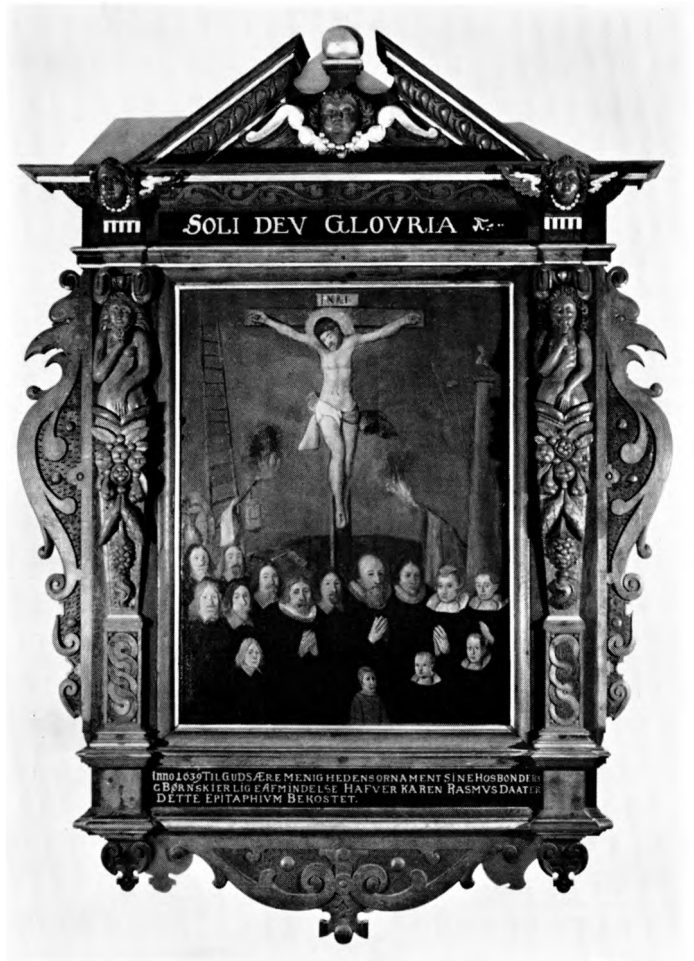
†*Begravelse*. Gulvfliserne over en begravelse i koret rettedes op 1833¹¹.

**Gravpote*, middelalderlig, af rødbrændt ler, med eet øre og tre ben, indeholdende trækul, blev 1936 fundet løstliggende i skibets gulv (Nationalmuseet nr. D. 12722).

Epitaf (fig. 20). »Anno 1639 til Guds Ære Menighedens ornament, sine Hosbonders og Børns kierlige Afmindelse I lafver Karen Rasmvs Daater dette Epitaphivm Bekostet«. Det snedkrede epitaf med maleri er sat over præsterne Hans Andersen (provst) og Hans Taggesen, jfr. gravsten nedenfor. — Epitafiets opbygning er renæssancens, men vinger og hængestykke er stærkt reduceret. De flankerende, ret primitivt skårne hermer forestiller til venstre en kvinde, der holder et hjerte i højre hånd, til højre en mand, der fatter om sit lange hageskæg. Formodentlig er der forsvundet et par flankespir fra gesimsen.

Maleriet på lærred, 100x77 cm, viser de to præster, præstekonen og 12 børn, otte sønner, tre døtre og et barn af ubestemmeligt køn foran den ældste præst. Alle er i sorte klædninger undtagen barnet, som er i rød dragt, hvad der måske angiver, at det er dødt. Dragterne fortøner sig nedad, så det ikke er til at afgøre, om personerne står eller knæler; præsterne, hustruen og den ældste datter folder hænderne, de andres hænder ses ikke. Alle har stive, stirrende øjne, og der er ikke gjort meget ud af karakteristikken. Hele gruppen er anbragt ved foden af Golgatha, hvor Kristus hænger med flagrende lændeklæde på et højt kors flankeret af lidelsessymboler, til venstre en stige igennem hvilken er stukket en fakkelt, der bærer håndklæde og (Malchus') lygte på skaftet, og til siden herfor Pilatus' kande og fad; på højen til samme side ligger Peters sværd og Judas' pung med de 30 sølvpenge. Til højre i billedet står søjlen med hanen på toppen og ved dens side lansens og eddikesvampen på en stang; desuden en fakkelt, på hvis skaft der hænger et stort rødt klæde (templets forhæng?). Baggrunds-

Fig. 20. Melby. Epitaf, opsat 1639 af Karen Rasmus Datter (p. 1630).

E. M. 1970

himlen er dyster og skyet. Den nyopmalede indskrift i postamentfeltet er med gyldne versaler, ligeledes den forkert opmalede skrift i frisefeltet: »Soli deu(!) glouria(!)« (»Gud alene æren«). På korets nordvæg.

Mindetavle over faldne fra krigen 1864. Gråblå marmor. På skibets sydvæg.

Gravsten. O. 1648. Hr. Hans Andersen, sognepræst i Meelby og provst i Strø herred, †1639 i sin alders år 71 og hr. Hans Taggesen, død anno 48 i sin alders 35. år. »Gvd gifwe dennom begge en gledelig opstandelse . . . med deris kierre hvstrv . . . Karene RasmvsDaater«. Rødgrå kalksten, 135x72 cm, med fordybede versaler i tværskrift, der fylder hele fladen. I våbenhusets nordvæg.

Kisteplade. 1773. Jomfru Hedevig Elisabeth Conradt, født 12. marts 1755 i Kiøbenhavn, †6. sept. 1773 i Melbye præstegård, datter af Johan Conradt, kgl. Majestæts Justice Raad, »som forhen er indgangen i Ævigheden«, og hustru Christiana Margarethe, født Eberlind, »som nu sørgelig efterlever og foler den

Fig. 21. Melby. Støbejernsmonument over Maren Jensdatter og Jørgen Olesen, † 1846 (p. 1632).

E. M. 1970

enneste daaters Tab«. Indskrift med graveret kursiv på oval, hvælvet plade af tin i stråleramme. Ophængt på korets nordvæg.

Kirkegårdsmonimenter, alle af støbejern og på kirkegårdens sydvesthjørne, ved hovedindgangen.

1) O. 1846 (fig. 21). Maren Jensdatter, født 24. dec. 1806, gift 20. nov. 1835 med efterlevende gårdmand Jørgen Olesen i Melby, † 10. sept. 1846. Indskrift med reliefversaler på oval plade, kronet af stiliseret trekløver med to nedhængende bånd med kvaster. Lyreformet fod.

2) O. 1855 (fig. 22). Niels Morten Hansen af Haagendrup, gårdmand og sognefoged. Født 17. juli 1798, † 15. aug. 1855. Reliefversaler. Kors med treklo-verafslutning på de tre arme og stjerner i kløverbuerne. Midt på korsstaven et timeglas, længere nede mærke efter en (nu forsvunden) plade.

3) O. 1861. Karen Rasmusdatter (Niels Morten Hansens hustru (jfr. nr. 2)), født 11. nov. 1784, † 26. juli 1861. Kors som nr. 2; pladen forneden på korsstaven med navnene på hendes tre ægtemænd er nu borte.

4) O. 1870. Augusta Pauline Marie Petersen af Møllevangen, født 15. nov. 1857, † 17. maj 1870. Reliefversaler på oval plade med to hænder, der veksler håndtryk. Kronet af kors med en stjerne i de tre arme og englehoved i midten.

5) O. 1872. Jens Frederiksen, husmand af Asserbo, født 14. okt. 1818, † 19. nov. 1872. Reliefversaler på oval plade med tre stjerner foroven, forneden to

Fig. 22. Melby. Støbejernskors over Niels Morten Hansen, † 1855 (p. 1632).

E. M. 1970

hænder, der veksler håndtryk. Pladen krones af en lampe, under pladen og tilknyttet foden stiliserede blomsterranker.

6) O. 1883. Birthe Hansdatter (Jens Frederiksens hustru, (jfr. nr. 5)), født 27. juli 1817, † 4. aug. 1883. Plade som nr. 5, blot kronet af et lille kors.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. *DaKanc.* 1591 92. Fortegnelse på kronens gejstlige gods, indsendt af lensmændene i henh. til kgl. missive af 28. dec. 1590, Sjælland. LA. *Arkivsager afgivne fra Frederiksborg amtsstues arkiv.* 1898. Melby kirkes regnskabsbog 1716—78. — *Kgl. bygningsinspektorer.* Martin Borch. 1897—1908. Henlagte sager og kirkesyn. — Afl. 1951. VI B. Kirkeministeriet. Kirker og præstegårde, nr. 117 og 118. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. Ministerielt cirkulære 1890, indberetning af J. B. Løffler 1891 (bygning og inventar), C. M. Smidt 1905 (kalkmalerier), N. Termansen 1905 og 1908 (kalkmalerier) og 1910 (forundersøgelse og overslag til restaurering af prædikestol), C. G. Schultz 1936 (bygning) og 1938 (tegløvn; fundamenter på kirkens nordside), N. J. Termansen 1944 (forundersøgelse af prædikestol), E. Lind 1947 (kalkmalerier), K. Roland-Hansen 1948 (istandsættelse af prædikestol) og Einar V. Jensen 1964 (forslag og overslag til istandsættelse af altertavlen). — Undersøgelse af Erik Moltke og Vibeke Michelsen 1947 og Erik Moltke 1970 (kalkmalerier og inventar), Elna Møller 1947 og 1968 (supplement til C. G. Schultz, 1936), Ole Olesen 1971 (orgel). Bygningsbeskrivelse ved Elna Møller, inventarbeskrivelse ved Erik Moltke.

Fyldige *udskrifter* af arkivalier kirken vedr. findes i N. M. 2. afd.

Fig. 23. Melby. Landsbyplan 1807.

Tegninger i NM. Tegning af møntfund og forsvundne altertavler af J. Magnus-Petersen 1885. — Et blad akvarel af kalkmalerier af N. Termansen 1908. — Tegning af prædikestol af Carl Lundqvist 1945. — *Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger:* Seks blade opmåling af kirke og kirkegård ved Thyge Baggesen og Alex Neerup 1933.

¹ Kgl. Bibl. Uldallske saml. 186 fol. I, 56 jfr. Danske Atlas VI, 61 og NM.s 2. afd. Håndskrifter. 1755—73. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers og Sogners Beskrivelse.

² DiplDan. DaRigBr. 2. rk. VIII, nr. 110. ³ Repert. nr. 7678 og ibid. 2. rk., nr. 356. ⁴ Landebogen p. 177, oprindelsen til den afgift »til pens«, som præsten svarede til Agnete kloster i Roskilde, synes ikke kendt, jfr. kommentaren i Landebogen p. 207. ⁵ Fundet kendes kun gennem J. Magnus-Petersens tegning med tekst i NM.s 2. afd.s arkiv, suppleret med oplysninger fra møntsaml. Dateringen af vægtlodet skyl-

des Jørgen Steen Jensen. ⁶ Kgl. Bibl. Folkemindesaml. ⁷ LA. Melby kirkes rgsk.bog 1716—78. ⁸ LA. Sjællands stiftsøvrigheds arkiv. 1820—1900. Kommune kopibøger. ⁹ LA. 1897—1908. Henlagte sager og kirkesyn. ¹⁰ RA. DaKanc. Seks års kirkerqsk. ¹¹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Amtsrqsk. 1797—1844. Kronborg amtsstue. Kirkerqsk. ¹² Fundet skyldes murmester O.M.Larsen, Melby, jfr. indberetning med to opmålinger ved C. G. Schultz 1938 i NM.s 2. afd.s arkiv, jr. nr. 486 38. ¹³ LA. Sjællands stiftsprovstearkiv. Holbo og Strø hrdr.s provsti. 1864—1900. Synsprotokoller for kirker og præstegårde. ¹⁴ RA. Rtk. 245.159—399. Bygningsadm. 1782—1848. Journalsager. ¹⁵ RA. Rtk. Sjællandske kontor. 1776—79. Udskrift af kirkekassens rgsk. ¹⁶ 1970 er der forslag om, at tårnet atter skal tækkes med tegl. ¹⁷ LA. Afl. 1951. Kirkeministeriet. Kirker og præstegårde, nr. 117 og —18. ¹⁸ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerqsk. 1661—72. Strø hrd.s kirkerqsk. ¹⁹ LA. Sjællands stiftsøvrigheds arkiv. 1764. Kgl. kirkers inventarier. ²⁰ Af Chr. Axel Jensen, C. M. Smidt og senere Niels Termansen. ²¹ Ved Niels Termansen. ²² Ved Egmont Lind og Mogens Larsen. ²³ I konservators beretning hedder det: »Paa de vestlige Halvdele af Buernes Underside mod Syd og Nord fandtes intet gammelt . . . her blev malet af ny lignende Motiver som de, der fandtes paa Buernes østlige Halvdele.« ²⁴ LA. Bispearkivet. 1739—80. Visitatsbøger. ²⁵ LA. Bispearkivet. 1758—59. Historiske efterretninger anført i noter til fundatser af Hoffman. ²⁶ NM.s 2. afd. Håndskrifter. 1755—73. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers og Sogners Beskrivelse. ²⁷ Jfr. RA. Rtk. Bygningsadm. 1841—50. Kopibog og 256.43—109. 1841—50. Journalsager. ²⁸ Jfr. note 11 og 13. ²⁹ Jfr. note 11 (1845) og 9 (1900). ³⁰ Indvendig i stolen malet: »Prædikestolen istandsat for Nationalmuseet 1945. Knud Roland-Hansen.« ³¹ Jfr. note 13. I synsprotokollen hedder det 1896: Da orglet på grund af sin plads ikke gør den tilstrækkelige virkning, må det flyttes foran buen under låret på et dertil anbragt pulpitur, hvorved der vil blive flere siddepladser i kirken, ligesom også belysningen under tårnhvælvingen vil blive bedre. 100 kr. ³² I Tjæreby kirkes kaldsbog fra 1738 (ved embedet) nævnes under 1755, at bønderne i Melby sogn må lade indrette et urværk i Melby kirke på deres egen bekostning. I Melby-inventariet 1831 (note 11) noteres: »NB intet Kirkeuhr«. ³³ E. Gribso, i ÅrbFrborg. 1934, p. 90. ³⁴ DaSaml. f, 1865, p. 100. ³⁵ RA. Rtk. 244.115—51. Bygningskontoret. 1782—1826. Journalsager. ³⁶ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1780—97. Kronborg distrikts kirkerqsk. ³⁷ Kgl. Bibl. NyKglSaml. Anton Petersen: Historiske saml. ³⁸ BA. Rtk. Bygningsadm. 1782—1848. Journaler. ³⁹ BA. Btk. Bygningsadm. 1821—27. Beregninger og overslag over bygningsarbejder.